

UPPSALA
UNIVERSITET

Att förvalta sitt pund

Om kulturarv och kulturarvsstrategier
vid Uppsala universitet

LARS BURMAN

Att förvalta sitt pund

Om kulturarv och kulturarvsstrategier
vid Uppsala universitet

LARS BURMAN

Uppsala universitet 2008
© Lars Burman

Uppsala universitet
Box 256
751 05 Uppsala

www.uu.se

Fotografer: Alex Giacomini, Alex&Martin, A. Burman, C. Burman, Martin Cejje,
Staffan Claesson, Caroline Hillergren, Museum Gustavianum, Uppsala Turism och Kongress,
Uppsala universitetsbibliotek, Uppsala universitets konstsamling, Tommy Westberg.

Form och produktion: Matador Kommunikation
Tryck: Alfa Print 2008
ISBN: 978-91-506-2038-2

Innehåll

Förord – bakgrund, syfte, målgrupp 7

I. Inledning – universiteten och kulturarvet 9

II. Uppsala universitets samlingar, traditioner och historiska kapital 15

Historisk bakgrund 1477–2008 16

Kulturarvets omfattning 17

    Materiellt kulturarv inom universitetets ansvar och bestämmanderätt 17

    Immateriellt kulturarv inom universitetets ansvar och bestämmanderätt 19

    Det akademiska materiella kulturarvet utanför universitetet 23

    Det akademiska immateriella kulturarvet utanför universitetet 24

Finansiering 28

    Det historiska arvets intäkter 28

Hur styrs "kulturarvsområdet"? 29

Hur gör andra? 30

    Exemplet Cambridge 31

    Universitetsmuseerna i Norge 33

III. Sju perspektiv 35

Kulturvårdsperspektivet 36

Samverkansperspektivet 39

Infrastrukturperspektivet 41

Donationsperspektivet 43

Marknadsföringsperspektivet 46

Identitet och symbolik – historiebruksperspektivet 49

Det internationella perspektivet 50

Noter 52

Förord

– bakgrund, syfte, målgrupp

I december 2007 fick jag i uppdrag att färdigställa en skrift om Uppsala universitets kulturarv, kulturliv och traditioner. Skriften skulle beskriva och problematisera kulturarvsområdet, men också ge underlag till strategier för kulturarvets synlig- och nyttiggörande.

Mitt arbete har alltså gällt Uppsala universitet. I första hand riktar sig skriften till dem inom universitetet som har anledning att ta ställning i frågor om kulturarvet, inte minst vad gäller ekonomin. En viss kännedom om universitetets organisation, resurser och arbetssätt förutsätts därför. Men eftersom delar av resonemangen kan ha ett intresse utanför universitetet har en nedkortad och illustrerad version av rapporten producerats. Det är denna som läsaren håller i sin hand.

Det är viktigt att ett universitets materiella kulturarv inte ses isolerat. En av mina huvudsakliga poänger är alltså att kulturarvet *inte* bara är ett antal avgränsade föremålssamlingar, även om dessa gärna hamnar i budgetdiskussionernas fokus. Föremålssamlingarna är en del i en svårbeskriven och motstridig helhet av historiskt givna sammanhang, forsknings- och undervisningstraditioner, värderingar, bildningsideal, sociala umgängesformer, konstnärlig verksamhet och byggnadsfrågor. Tillsammans utgör allt detta vad som kan kallas Uppsala universitets "kulturarv".

Med min skrift vill jag understryka kulturarvets betydelse för universitetets identitet och därmed dess framtid. Det är min personliga övertygelse att kulturen/kulturarvet vid Uppsala universitet är en strategisk resurs om ambitionen är att behålla positionen som ett världskänt och på en rad områden världsledande universitet.

Uppsala i november 2008

Lars Burman

I.

Inledning

– universiteten och kulturarvet

Uppsala universitets konsistorium fastställde i april 2008 dokumentet "Mål och strategier". Här framhålls att universitetet skall "upptäcka och sprida ny kunskap och samtidigt förvalta sitt arv som bildningsbas, kulturmiljö och traditionsbärare". Bland de många målen finns att universitetet skall "bidra till bildning och samhällsutveckling genom forskningsinformation, ett vetenskapligt förhållningssätt och kulturella aktiviteter." Till strategierna för att uppnå detta mål hör att "anordna kulturella aktiviteter riktade till det omgivande samhället och exponera universitetets kulturskatter på ett attraktivt sätt."

Kultur – kulturmiljö – kulturskatter – kulturarv är alltså några bärande balkar i ett komplett, internationellt aktivt universitet med lång och framgångsrik historia. Men hur dessa bärande balkar egentligen är beskaffade är för många oklart, likaså vilken nytta de egentligen gör. Dessutom bör frågan ställas vilket underhållsarbete balkarna kräver för att även i framtiden kunna bidra till byggnadens stabilitet, trevnad och användbarhet.

Begreppet "kulturarv" är otillfredsställande. I Svenska Akademiens ordbok (1938) definieras "kulturarv" som "vad ett folk o.d. i fråga om (andlig) kultur övertagit från tidigare generationer". Definitionen förutsätter att begreppet "kultur" ges mening. SAOB:s definitioner av ordet "kultur" är flera och handlar exempelvis om odlande av människors andliga och fysiska förmåga, om mänsklig förfining, och om andlig och materiell odling.

En viktig utgångspunkt i denna skrift är att "kultur" inte tydligt och prydligt låter sig avskiljas från andra verksamheter – kulturen utgör ofta en förutsättning, en del eller ett mål även i ett universitets arbete.

På 1980-talet antogs en ny kulturminneslag (1988:950) vars portalparagraf lyder: "Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön." Kulturarvsbegreppet fick drygt tio år senare ny politisk betydelse i Sverige då riksdagen antog de så kallade kulturmiljömålen. Där framhålls att kulturarvet skall försvaras och bevaras. Kulturmiljöarbetet ses som en drivande kraft för ett hållbart samhälle, kännetecknat av respekt, delaktighet och ansvar.

I det projekt Agenda Kulturarv som Riksantikvarieämbetet (RAÄ) drivit och som slutrapporterades 2004 visar sig att osäkerheten fortfarande är betydande. Intervjuade politiker har svårt att definiera hur de förstår "kulturarv". Politikerna började gärna i de materiella minnena för att sedan påminna sig att det även finns immateriellt kulturarv. I den programförklaring som projektet ledde till betonas att kulturarvets funktion skall vara att "vidga perspektiven på samtiden" och att "berika livsmiljön".

Jag kan inte vara utan ordet "kulturarv" i den kommande framställningen. Liksom ordet "kultur" kommer "kulturarv" med nödvändighet att fortsätta vara otydligt,

Detalj från Augsburgska konstkåpet.

Festförberedelser på Värmlands nation.

men i centrum för min användning av ordet står föremål, byggnader, traditioner och berättelser som fått en historisk laddning och som tillräckligt många människor har funnit värda att förhålla sig till och därmed vårda – eller förändra.

I kulturarvsbegreppet inrymmer jag där till dagens aktiva kulturutövning inom och kring universitetet, eftersom Uppsala universitet av historiska orsaker blivit en kulturmiljö – en plats för "odling". I "kulturarvet" inrymmer jag naturligtvis också de stora naturvetenskapliga samlingar som under århundraden byggts upp i Uppsala; egentligen vore ofta det bästa begreppet "natur- och kulturarvet".

Innan jag släpper citationstecknen kring ordet "kulturarv" vill jag pröva om en alternativ term skulle kunna ge mer förståelse. Jag har i andra sammanhang försökt lansera termen "historiskt kapital" istället för "kulturarv", inte minst för att

det senare begreppet ibland tyngs av associationer till traditionskramande och historisk idealisering.¹ Inom forskningen talar man vid sidan av ekonomiskt kapital om socialt och kulturellt kapital, begrepp som härrör från den franske forskaren Pierre Bourdieu. Utan att försöka infoga det historiska kapitalet i dennes sociologiska modell kan man ändå pröva termens kraft. Genom omdöpningen förs kulturarvet närmare samhällets sammanlagda ekonomiska verklighet. Det kostar att underhålla kulturarvet, men det ger också avkastning, delvis i direkta ekonomiska värden, men också i bokföringskategorier som goodwill, varumärkesvärde och förtroende. Liksom socialt och kulturellt kapital är det historiska kapitalet investerbart och räntabelt.

Det må vara hur som helst med begreppet historiskt kapital – i den mån jag i fortsättningen använder det betyder

ordet ungefär detsamma som kulturarv. Men det skall sägas att redan Bourdieus begrepp "kulturellt kapital" ger väsentlig inblick i betydelsen av det område jag försöker beskriva. För Bourdieu innebär kulturellt kapital kunskap och förmågor som i ett visst socialt sammanhang ger högre status och därmed makt och inflytande.

Ett annat aktuellt begrepp är "Power of Place". Inom såväl kulturarvsforskning som kulturpolitisk debatt återkommer begreppet allt oftare. Det handlar om den fysiska platsens manifestationer och den särskilda blandning av kraft och inflytande hos en plats som laddats med betydelse under lång tid. Inte minst har "Power of

”Det är i bruket platsen skapas och återskapas.”

Place" att göra med stadsupplevelser, med arkitektur och med minnenas och berättelsernas samspel med platsen. I samarbete med RAA genomförde Uppsala universitet ett endagsseminarium på temat "Power of Place" 24/10 2007. Förutom forskare på området framträdde förre universitetsdirektören Johnny Andersson (Uppsala universitet) samt representanter från Akademiska hus och Statens fastighetsverk. Konstvetaren Henrik Widmark underströk att relationen mellan plats och universitetsbebyggelse har politisk, social och historisk betydelse. Han påminde också om att det är i bruket platsen skapas och åter-

Traditionella föreställningar om hur ett universitet skall ta sig ut återkommer också i den virtuella världen. Här Princeton i "Second life", en så kallad community på internet.

skapas – bruket är en del av identiteten. Tankeväckande påminde Widmark om att klassisk universitetsarkitektur/kulturarv återkommer även i cyberspace. En rad universitet finns i den virtuella världen "Second life", och invigningen av ett digitalt Princeton i september 2007 möttes med stor spänning.

Av svenska lärosäten är det i synnerhet Uppsala och Lund som har ett omfattande kulturarv att förhålla sig till. Men frågan är inte oviktig för andra universitet och högskolor, eftersom det jag längre fram beskriver som immateriella delar av det akademiska kulturarvet berör all högskoleverksamhet. Också ett yngre lärosäte har sin specifika historiska identitet att förhålla sig till, inte sällan utvecklad i kontrast till och konflikt med de äldre

universiteten. Umeå hade länge rykte om sig som ett radikalt – ”rött” – universitet, och i Stockholm och Göteborg utvecklades storstadsuniversitet i närhet av ett kraftfullt näringsliv och politikens moder-nitetssträvanden under 1800- och 1900-talen. Vad betyder detta för deras identitet och kulturarv? Alla lärosäten genomgår ju ständiga förändringar, och självförståelsen vid det unga Stockholms högskola på slutet av 1800-talet lär vara en annan än vid Stockholms universitet idag.

Men universiteten i Uppsala och Lund är särpräglade i kraft av sin långa historia, som dels ställt krav på historisk självförståelse, dels har lett till att stora föremålssamlingar byggts upp. Dessa kräver vård och förvaring och leder därmed till direkta kostnader som är större än vid andra högskolor.

På våren 2008 lanserade universitetet en ny hemsida, där man genast möts av frågan: ”Var i Uppsala ligger Uppsala universitet?” Svaret är förstås ”överallt”. Rutan pryds emellertid av universitetshusets fasad och man påminns om att en utspridd och till stor del icke-fysisk organisation ändå har behov av ett fysiskt centrum. En eller flera byggnader fungerar som delar vilka symboliserar det hela. För närvarande råder en geografisk utspridning av universitetet. Närvaron i den så kallade ”stenstaden” minskar. Att frågan är viktig visar de universitetsinterna lokaldiskussionerna om Carolina Rediviva, universitetshuset, förvaltningshuset på Sankt Olofsgatan 10 och i viss mån Gustavianum. Hur skall universitetet

gemensamt manifesteras i byggnader, och hur skall närvaron i centrum gestaltas? Frågan har också mötts av medialt intresse. Till Uppsalas särprägel hör ju att universitetet ständigt varit ”mitt i byn”. Den infekterade diskussionen om Blåsenhusbyggets påstått okänsliga placering, eller i varje fall undermåliga arkitektoniska kvalitet, visar byggen-skapens betydelse för universitetets framtoning. Hur skall på bästa sätt modern bebyggelse infogas i den känsliga miljön nära slottet och botaniska trädgården?

Den amerikanske historieprofessorn Sheldon Rothblatt har analyserat ett antal universitetsmiljöer och konstaterar om Uppsala att ”the central composition of *Historicum*, bishop’s palace, medical amphitheater modeled on Pavia, and the imposing early twentieth-century Aula Magna grouped around a park with three cathedral towers within the visual perimeter provides a set of picturesque associations that cannot be surpassed anywhere.”² Rothblatts konstaterande att ”Uppsala är bäst” överraskar den hemma-blinda.

Länge har Uppsala upplevts som en så liten stad att universitetet helt dominerar intrycken hos den tillfälliga besökaren. Detta framgick av den anekdot som professor Sten Lunell berättade vid seminariet ”Power of Place”. Han hade hämtat en amerikansk forskare på Arlanda och tagit med denne i bilen på en turistsväng genom Uppsala. Ekonomikum pekades ut, liksom universitetshuset med Domkyrkan

därbakom, stadskärnan, slottet, Carolina, Engelska Parken, BMC och Rudbecks- och Ångströms-laboratoriet. Den häpne besökarens kommentar var kort och kraftfullt: "What a campus!"

Men Uppsala växer och förändras. En ny tyngdpunkt håller på att uppstå öster om järnvägen i anslutning till resecentrum och Uppsalas nya konsert- och kongresshus. Kanhända blir frågan om universitetets byggnadsmässiga centrum viktig i en framtida stad där närheten till Stockholm förändrat det akademiska livets förutsättning. Storstaden kryper närmare, och samtidigt utvecklas ekonomisk och kulturell tyngd i östra Uppsala. Det råder idag en känsla av att ett tomrum växer i de delar av staden som universitetet tidigare dominerat.

Frågan "Var i Uppsala ligger Uppsala universitet?" är viktig för den enskilde studenten och forskaren, men ännu viktigare är frågan "Vad är Uppsala universitet?" Eller snarare "Vad är Uppsala universitet

för mig?" Viljan att i första hand identifiera sig med Uppsala universitet tycks vara måttlig. Mitt intryck är att identifikation sker med institution, ämnesdisciplin, utbildningsprogram, föreningar, nationer. Först i andra hand sker identifikationen med universitetet som helhet. Detta kan vara ett gott tecken på en decentraliserad organisation, men en kunskapsverksamhet som ett universitet behöver såväl centrifugala som centripetala krafter. En upplevelse av gemensamma värderingar och gemensamt ansvar skall balanseras mot den effektivitetsbefrämjande självständigheten vid institutioner och i forskargrupper.

För mig är kulturarvsfrågan en fråga om grundläggande akademiska värderingar, om gemensam identitet och om universitetets ansvar och arbetsformer. Vården av föremålssamlingar eller projektsatsningar inom musiken eller litteraturen är bara delaspekter på ett fält av utmaningar och möjligheter.

II.

Uppsala universitets

samlingar, traditioner och
historiska kapital

Historisk bakgrund 1477–2008

De stora föremålssamlingarna inom Uppsala universitet började byggas upp efter universitetets återupprättande 1595, även om rester från universitetets allra äldsta verksamhet finns inom arkivet och universitetsbiblioteket. I och med Gustav II Adolfs strategiska universitetssatsningar intensifierades det av staten styrda insamlingsarbetet, men huvuddelen av natur- och kulturarvssamlingarna har trots allt tillkommit genom enskilda professorers initiativ. Ett par av märkesnamnen från 1700-talet är Carl von Linné och Carl Peter Thunberg.

Den av rektor Bo Sundqvist år 1999 tillsatta museiutredningen gjorde en utmärkt, faktarik och koncis sammanställning av den historiska bakgrunden till Uppsala universitets fysiska kulturarv.

Linnés Hammarby – en del av Uppsala universitets natur- och kulturarv.

Sammanställningen redovisades i utredningens viktiga rapport *Bryggan över sekler*, som färdigställdes samma år.³ I rapporten påpekas att samlingarna i äldre tid inte bara utgjorde underlag till forskning och undervisning, utan också spelade en viktig roll i universitetets kontakter med omvärlden – i själva verket ett föregripande av "tredje uppgiften". Samlingarna belyste för allmänheten "naturens och historiens märkligheter och därigenom också den mångfald och gränslösa vishet som förenades i Skaparens verk". I rapporten påpekas mycket riktigt att i samlingarna låg också fröna till ifrågasättandet av den då rådande världsordningen.

I samlingarnas allra nyaste historia är några årtal viktiga. Museum Gustavianum inrättades i december 1996 och därmed sammanslogs Antiksamlingarna, Museet för nordiska fornsaker, Nubiensamlingen, Universitetsmuseet, Victoriamuseet och föremålsarkivet i Husbyborg. Myntkabinettet och Konstsamlingarna ingår i samma organisatoriska enhet, men har egna budgetar och är inte samlokaliserade med Museum Gustavianum. Evolutionsmuseet inrättades i januari 1999 genom sammanförande av Fytoteket, Paleontologiska museet och Zoologiska museet. Linnéminnena (Botaniska trädgården, Linnéträdgården och Linnés Hammarby) omorganiserades år 2006 till Uppsala linnéanska trädgårdar. Genom ett avtal deltar Uppsala kommun numera i finansieringen och har representanter i den ombildade styrelsen. Det medicinhistoriska museet är organiserat som en stiftelse där

Västgöta nation.

Uppsala universitet delar finansieringen med landstinget i Uppsala län.

Som en följd av 1999 års museiutredning fick museerna en ny finansieringsordning. Dessutom formaliserades museirådet och fick en ny instruktion. Museerna och de äldre och unika samlingarna inom universitetsbiblioteket är

de ekonomiskt mest omfattande delarna av universitetets kulturarv. Men kulturarvsbegreppet kan inte begränsas till de historiska samlingarna.

Kulturarvets omfattning

Gränserna för Uppsala universitets kulturarv är otydliga. Dels handlar det om graden av bestämmanderätt och ansvar, dels om skillnaden mellan materiellt och immateriellt kulturarv.

Ett sätt att presentera kulturarvet är att dela in det i fyra kategorier.

MATERIELLT KULTURARV INOM UNIVERSITETETS ANSVAR OCH BESTÄMMANDERÄTT

Universitet råder alltså över tre museikomplex med stora samlingar av kultur- och universitetshistoriskt, naturhistoriskt och botaniskt material: Museum Gustavianum, Uppsala linneanska trädgår-

MATERIELLT

IMMATERIELLT

Inom UU:s ansvar och bestämmanderätt

Utanför UU:s ansvar och bestämmanderätt

dar samt Evolutionsmuseet. Stora men ofullständigt kartlagda föremålsamlingar finns dessutom ute på universitetets olika institutioner. Museerna har god museal kompetens och samverkar med varandra och med regionala, nationella och internationella aktörer. Till omfattningen är samlingarna mycket stora, eftersom de till väsentlig del byggts upp genom systematiskt vetenskapligt insamlingsarbete – Evolutionsmuseet innehåller exempelvis omkring sex miljoner föremål och är därmed ett av landets största naturvetenskapliga samlingar. Museisamlingarna om-

”Universitetets materiella kulturarv är dock betydligt mer omfattande än bara flyttbara föremål.”

fattar ytterst värdefulla och i många fall unika objekt – exempel är augsburgska konstkåpet och anatomiska teatern, Pekingmänniskans tänder och den utdöda tasmanska tigern på Evolutionsmuseet eller Linnés Hammarby och Linnéträdgården. De båda senare är nu aktuella för en eventuell världsarvsförklaring.

Augsburgska konstkåpet ingår i universitetets konstsamling, som brukar beskrivas som landets näst största samling av äldre målningar och skulpturer. I konstsamlingen finns 4 000 objekt, varav åtskilliga med internationell ryktbarhet.

Likaså brukar universitetets myntkabinett beskrivas som det näst efter Kungliga myntkabinettet förnämsta i Sverige. Antalet objekt är 40 000.

Inom Kulturarvsenheten på universitetsbiblioteket finns tre och en halv hyllkilometer handskrifter och musikalier. Vidare finns väldiga samlingar kartor, handteckningar och gravyrer som kompletterar Konstsamlingen (universitetets konstinnehav är alltså uppdelat mellan två olika enheter). Inom biblioteket finns också en av Sveriges största samlingar äldre tryckta skrifter. Vad gäller det äldre svenska materialet tål samlingarna att jämföras med Kungliga Bibliotekets. Av historiska skäl (donationer, systematisk uppbyggnad av informationsresurser under 1600- och 1700-tal, krigsbyten samt en historia utan brand och krig) innehåller universitetsbiblioteket stora och på andra håll i världen svåråtkomliga samlingar av äldre europeiskt tryck.

I universitetets biblioteksutredning våren 2008 slogs det fast att universitetsbiblioteken är i förändring, men att de även fortsatt är informationsnav och mötesplatser. I utredningen uppmärksammas universitetets kulturarv, och fördelar ses med en bättre samordning av ledningsfunktionerna för biblioteket och universitetets övriga kulturarv – här avses i första hand museerna och i synnerhet Museum Gustavianum med konstsamlingarna. Frågan kopplas till vilka verksamheter som kan tänkas flyttas in i Carolinabyggnaden.

Uppsala universitet tillhör den begränsade gruppen av ännu existerande medel-

Valborgfirande i Uppsala.

tidsuniversitet vilket gör att universitetets särskilt organiserade arkiv är av stort kulturarvsintresse. Arkivets centrala delar är fortfarande fysiskt inrymda i universitetshuset. Det går tillbaka till 1400-talet och är ett av landet allra äldsta sammanhållna och bevarade myndighetsarkiv.

Universitetets materiella kulturarv är dock betydligt mer omfattande än bara flyttbara föremål och skrifter av konstnärlig, vetenskaplig och historisk betydelse. Genom Akademiförvaltningen har universitetet inflytande över väsentliga delar av Uppsalas stadsbild och det uppländska landskapet, även om Akademiförvaltningen juridiskt står utanför myndigheten. Av vikt för bilden av Uppsala är också universitetets möjligheter att som hyresgäster påverka Statens fastighetsverk och Akademiska hus. Ett antal byggnader i Uppsala är mycket starkt förknippade med universitetet, främst kanske universitetshuset,

universitetsbiblioteket Carolina Rediviva och Gustavianum, men listan kan göras längre. De linneanska trädgårdarnas byggnationer är till största del organiserade under universitetet, även om detta inte alltid framgår för besökaren utifrån. Paleontologen, Anatomicum, Skytteanum, Gamla observatoriet samt många av husen i området Engelska parken är byggnader som bidrar till universitetets historiska identitet, medan nyare byggnader som Ångströmlaboratoriet bidrar till prägeln av framgångsrikt modernt universitet.

Donationer till tjänster och stipendier utgör ytterligare en del av universitetets sfärens materiella/finansiella kulturarv. Här handlar det rent konkret om ekonomisk avkastning från kapital samlat genom historien. Skytteanska stiftelsen är ett exempel. En väsentlig del av avkastningen från de många stiftelserna går till studiestipendier. Äldre tiders föreskrifter om hur stipendier skall tillsättas, som någon gång kan vara rent bisarra, speglar i anekdotiskt blyxtljus universitetets predikament – här finns möjligheter att dela ut miljontals kronor till unga studenter men bara om man underkastar sig givna historiska förutsättningar.

IMMATERIELLT KULTURARV INOM UNIVERSITETETS ANSVAR OCH BESTÄMMANDERÄTT

Hit räknar jag en stor del av musiklivet och traditionerna. Universitetets symfoniorkester, Kungliga Akademiska kapellet, är en egen organisatorisk enhet. Den leds av

en heltidsanställd director musices, som är professor i orkesterdirigering. Genom externt projektstöd har ett Körcentrum skapats med en professor i kördirigering. Dessutom har ett storband tillkommit, Uppsala University Jazz Orchestra. Historiska band finns till köreerna Orphei drängar och Allmänna sången. Under efterkrigstiden har Uppsala Akademiska Kammarkör och La capella tillkommit.

”I Uppsala, utanför själva universitetet, finns en rik traditionsflora, till exempel vid nationerna.”

Barnblomma i Botan, Linnéveckan 2007.

Dessa fyra självständiga, men med universitetet samverkande körer erhåller visst ekonomiskt stöd.

När detta skrivs har nyligen 300-årsjubileet av Linnés födelse avslutats. Till det immateriella kulturarv som universitetet förfogar över hör de ”namn” som starkt förknippas med Uppsala: Carl von Linné och Olof Rudbeck är kanske de mest utnyttjade. De namn som brukar lyftas fram är forskarnas, inte alumnernas. Det finns emellertid skäl att i högre utsträckning än vad som varit brukligt uppmärksamma personer som tagit emot livslånga intryck i Uppsala, men efter studierna lämnat staden för annan verksamhet.

Från 1900-talet bidrar universitetets nobelpristagare med namn som är en del av det immateriella vetenskapshistoriska kulturarvet, t.ex. Manne och Kai Siegbahn, Arne Tiselius och The Svedberg. Ytterligare nobelpristagare från Uppsala bidrar med namn som varit viktiga i strävan efter globalt samförstånd och fredlig utveckling: Nathan Söderblom och Dag Hammarskjöld.

Vilka namn som kommer att förknippas med 2000-talets Uppsala universitet vet vi ännu inte.

Uppsala universitet sägs ofta kännetecknas av sina traditioner. Möjligen är dessa något färre än vad man först tror. I Uppsala, utanför själva universitetet, finns en rik traditionsflora, till exempel vid nationerna. Till själva universitetet hör dock främst två typer av traditioner. Den ena är traditionerna av arbetsformer, kravsystem, arbetsdisciplin och inordning

i akademiska bedömningsystem, som naturligtvis ibland uppfattas som konservativa men egentligen är självklara kritiska delar av allt vetenskapligt grundat högskolearbete. Den andra typen av traditioner är de mer eller mindre formaliserade ceremonier som ordnas centralt vid universitetet: professorsinstallationerna och doktorspromotionerna är de mest utpräglade. Universitetet har inga gemensamma mönster för övriga examensceremonier, och detta upplevs ibland som en brist av studenter som efter internationella mönster gärna vill ha en prydlig avslutning av sina studier. Till traditionerna – men utan ceremoniella former – hör också föreläsningsserier med t.ex. framstående internationella forskare. I ceremoniernas immateriella kulturarv ingår inslag av symboliskt använda föremål av synnerligen materiell karaktär – rektorskedjor, universitetets spiror och liknande. Till de högtidligaste ceremoniernas immateriella arv hör kläd- och uppförandekoder: starkt inslag av traditionell högtidsklädsel och förhållandevis strikta regler i aulan.

Vid sidan av de fasta traditionella evenemangen finns återkommande inslag i universitetslivet som recentiorsmottagningar eller den nyligen inrättade "studentens dag". Här sker lättare förändringar av formerna men sådana sker ofta först när verksamheten allvarligt förlorat i attraktivitet och meningsfullhet. Alla återkommande breda evenemang där universitetet är avsändare bör tänkas in i den övergripande strategin på kulturarvsområdet.

Promotionen i samband med Linnéjubileet 2007 gavs extra festlig inramning. Bland annat paraderade hästar från akademistallet inför middagen på Uppsala slott. I förgrunden inspektorn vid ridinstitutionen, universitetets chefsjurist Marianne Andersson.

Representationen inom universitetet drar gärna nytta av det materiella och immateriella kulturarvet: mottagningar i kanslers- och fakultetsrummen i universitetshuset, förevisande av Carolinas rarieteter för prominenta utländska gäster och guidningar i de särpräglade miljöerna. Universitetet har en universitetsguide anställd som visar sevärdheterna.

Genom universitetets nedärvda prestige är också hedersdokorat och hedersmedlemskap vid akademien en immateriell men viktig del av det historiska

kapitalet. Kontakten med andra forsknings- och undervisningsmiljöer, liksom samhällsinstitutioner i övrigt, underlättas genom hedersutmärkelser och gästers deltagande i universitetets högtidligheter och fester. Utdelandet av priser och medaljer fyller också denna funktion och är kulturarvsanknutet. Vid vinterpromotionen 2008 blev semiotikern och författaren Umberto Eco hedersdoktor. I sitt tacktal på slottsmiddagen beskrev han sitt långa lärdomshistoriska förhållande till Uppsala – i hans historiska boksamling av "förryckt vetenskap" intar Rudbecks *Atlantica* en hedersplats. Ecos nyfikenhet på Uppsala gick inte att ta miste på, och redan i genombrottsromanen *Rosens namn* uppträder faktiskt en munk som kallas Bencio från Uppsala. För Eco hade uppenbarligen Uppsala en särskild plats i det europeiska intellektuella landskapet.

Genom identiteten som gamla Uppsalastudenter är universitetets alumner knutna till kulturarvssfären. Inom universitetet görs numera ansträngningar att efter utländska förebilder skapa alumnföreningar och bygga register. Det bör återigen påpekas att gamla studenter fortfarande tycks betrakta sin studentidentitet som i första hand kopplad till utbildningar, ämnen, institutioner, nationer och vänskretsar – först i andra eller tredje hand hör man till Uppsala universitet. Alumnaktiviteten är också större inom nationerna än inom universitetet, även om universitetets resurser för byggande av register är vida större. Universitetet ägnar idag viss men begränsad uppmärksamhet åt alumner

som efter sina studier haft framgångar i samhället. En särskild kategori är de utländska studenter som läst en period i Uppsala och sedan lämnat Sverige för den internationella arbetsmarknaden. Denna grupp är värd att särskilt uppmärksamma, inte minst för att den verksamt sprider kunskap om Uppsala universitet utomlands på det bästa sätt som tänkas kan, nämligen genom personlig kontakt.

Till det huvudsakligen immateriella kulturarvet hör de titlar och funktioner som ges till funktionärer inom de så kallade exercitierna. Universitetet utser fortfarande en ritmästare, en inspektor för ridinstitutionen och en fäktmästare. Medan de historiska exercitie-ämnenas moderna språk blivit fullvärdiga akademiska discipliner, har sporter och utövande bildkonst numera en svag ställning inom universitetet, även om en ritval finns och en ritmästare arvoderas. I den anglo-amerikanska universitetstraditionen har som bekant idrott en stark ställning i det akademiska vardagslivet. I USA har också liberal arts-traditionen ett starkt grepp vid många högskolor och universitet. Uppsala tenderar ofta att i första hand betrakta sig som ett forskningsuniversitet i traditionen från 1800-talets tyska universitetsreformer, inte som ett lockande grundutbildningsuniversitet av engelskt eller amerikanskt mönster. Detta är en viktig bakgrund när den materiella och immateriella kulturmiljön diskuteras. Kulturarvsfrågorna är möjligen ännu viktigare för ett grundutbildningsuniversitet än för ett forskningsuniversitet.

DET AKADEMISKA MATERIELLA KULTURARVET UTANFÖR UNIVERSITETET

Här skall i första hand de centralt belägna nationsbyggnaderna nämnas. Just genom sin materiella karaktär av sociala samlingsplatser, specialbyggda för studenter, bidrar de 13 nationshusen till Uppsalas såväl arkitektoniska som akademiska profil. De är ofta av stort byggnadshistoriskt intresse, men samtidigt synnerligen aktiva miljöer för fest, dans och föreningsliv – inte bara för nationens egna medlemmar utan även för programföreningar och andra studentgrupperingar. Husen används också för middagar och sammankomster inom den akademiska sfären. Den helt studenskötta festvåningsverksamheten som uppstod under 1980-talet är ett intressant nyttillskott till kulturarvet i Uppsala, och inte

sällan studenternas första möte med organiserad ekonomi. Genom samverkan skulle universitetet bättre kunna tillvarata de förutsättningar för praktik som nationerna ger.

Nationerna äger också konst-, bok- och arkivsamlingar av mycket stort ekonomiskt och kulturellt värde. De äldre delarna av nationsarkiven förvaras huvudsakligen i universitetsbiblioteket, och vissa nationsklenoder är av kulturhistoriska och säkerhetsmässiga skäl deponerade på museer ute i landet eller omhändertags av universitetet. På Gustavianum står Geijers nationalromantiska dryckeshorn som ägs av Värmlands nation, i universitetshuset finns Västgöta nations praktmålning av Gustav II Adolf till häst, och i Geijersalen i Engelska parken hänger

en av prins Eugéns målningar, deponerad av Stockholms nation. Nationernas samlingar av konst, litteratur, möbler etc. är uppskattade av de aktiva medlemmarna, men av förklarliga skäl finns inte professionella förutsättningar för deras vård och utnyttjande. Den liggande utredningen om upphävandet av kår- och nationsobligatoriet kan – om förslaget går igenom – leda till stora och för Uppsala universitet betydelsefulla förändringar, särskilt i dess roll som grundutbildningsuniversitet. Nationernas arkiv, konstsamlingar och bibliotek borde kunna uppmärksammas mer som en resurs för studenter som utbildar sig på dessa områden. Nationerna torde inte ställa sig främmande för mer stöd i sin vård och utveckling av arkiv och kulturarv.

Det finns vidare fyra kungliga akademier i Uppsala: Gustav Adolfs Akademin för svensk folkkultur, Humanistiska Vetenskaps-Samfundet, Vetenskapssamhället och Vetenskaps-Societeten. Dessa äger byggnader och bok- och konstsamlingar vilka är slutna till sin karaktär men kan och bör betraktas som en del av det akademiska Uppsala. Vetenskaps-Societets hus vid S:t Eriks torg har starkt arkitektoniskt uttryck och präglar norra sidan av torget. Byggnaden har varit akademiens samlingsplats sedan 1789.

En tredje viktig grupp av byggnader är historiska universitetsbyggnader som lämnats av myndigheten och nu har försålts eller hyrs ut till aktörer utanför den akademiska sfären. Byggnadernas värde och användbarhet för brukaren är till någon

del kopplat till deras historiska identitet som universitetsbyggnader.

DET AKADEMISKA IMMATERIELLA KULTURARVET UTANFÖR UNIVERSITETET

Den största och synligaste delen av det immateriella kulturarvet utanför myndighetens direkta kontroll är studentlivet i alla dess former och schatteringar. Nationerna utnyttjar fullt ut sina förutsättningar för en mångsidig verksamhet utanför studierna – diskotek och pubar präglar under terminerna nattsidan väster om Fyris. Förutsättningarna för ett fritt, ibland överdådigt socialt liv är goda. Till mer utpräglad kulturarvsverksamhet hör traditionella baler och middagar (då festklädseln ger särskild karaktär åt stadsbilden), föreläsningsserier och scenisk verksamhet. Uppsala har en viktig studentteatertradition som ytterst går tillbaka till medeltidens skoldramer och hade en första storhetstid under 1600-talet. Åtminstone sedan romantiken har pjäser som av olika skäl inte haft utsikt att spelas på andra scener kunnat framföras i nationsbyggnadernas relativa frihet. Nationerna har också varit plats för litterära klubbar och andra kreativa kulturverksamheter. Tage Danielssons år på Östgöta nation har antagit mytiska mått – det är inte sant att källarna sattes under vatten när han ordnade en Venedigfest – men givetvis var kamratmiljön och nationens materiella förutsättningar, kombinerade med hans humanistiska studier, en avgörande faktor när busschaufförens son utvecklades till förfat-

tare, artist och politiskt engagerad kulturpersonlighet.

Danielsson var också djupt engagerad i den hemliga men samtidigt välkända Juvenalorden. Slutna studentföreningar är vanliga i akademiska miljöer över hela världen, och utgör en särskild del av kulturen och kulturarvet

En särpräglad del av studentteaterlivet är naturligtvis spexen. I Sverige, men kanske ännu mer i Storbritannien och USA, erbjuder studentlivet en språngbräda till verksamhet på scen och i media. Hasse & Tage är det stora svenska exemplet, medan man utomlands kan påminna om "The footlights revue" i Cambridge, där delar av Monty Python-gänget skolades. I såväl Storbritannien som USA är studentteater väl integrerad i universitetslivet. Studenthumorn i Amerika har en intressant historisk tradition i föreningen Harvard Lampoon, grundad 1876, som växt till en ekonomiskt betydelsefull mediaaktör genom The National Lampoon. Även för studenten som inte siktar på en scenkarriär är teater ett sätt att mogna och utvecklas, och starka skäl finns att stödja denna typ av verksamhet.

De fyra med universitetet samverkande körerna som nämnts ovan hör egentligen främst hemma under rubriken immateriellt kulturarv utanför myndigheten Uppsala universitet, precis som det övriga stora musikutbudet i universitetets närhet. Studenter och anställda vid universitetet är och har alltid varit en viktig kraft i utvecklandet av ett musikliv av hög kvalitet. Uppsala universitet associeras

med en stark men måhända inte alltid populärmusikalisk verksamhet. Studentorkestrar och studentkörer är av betydelse för bilden av universitetet, några exempel är den vartannat år återkommande StudentORKesterfestivalen och den årliga nationskörfestivalen. Värt att notera är att musik som anser sig ung, normbrytande och subversiv lever långt från universitetslivet, både i Sverige och utom-

Alumnen och mediapersonligheten Fredrik Lindström mottog 2003 Disa-priset för populärvetenskapligt författande. I bakgrunden universitetets tidigare rektor Bo Sundqvist.

lands. Unga miljöer i universitetsstäder är emellertid ofta en träffpunkt för radikalt och ungt kulturliv – som dock inte alltid flaggar med universitetsnärheten. Detta sista faktum är värt att betona. En stabil, stor och prestigeladdad universitetsmiljö ger paradoxalt nog goda förutsättningar för intellektuell revolt och kritiskt nytänkande.

Gemensamt för kulturverksamheten inom studentlivet är den starka traditionen av god organisationskultur. Detta gäller Uppsala studentkår, grundad 1849, Farmaceutiska studentkåren och de 13 nationerna, men det gäller också programföreningar och andra sällskap och sammanslutningar. Organisationskulturens betydelse för demokratisk fostran

» Fiktionens minnesproduktion är en väsentlig del av kulturarvet. »

och kreativt samarbete har ofta betonats. Deltagande i ett välorganiserat och mångsidigt studentliv fungerar uppenbarligen som merit i yrkeslivet och som en god förberedelse för ansvarsfulla uppdrag.

Organisationskulturen är en stark och positiv kraft – men dess styrka kan exemplifieras även med mörka delar av det historiska arv som universitetet bär med sig. I boken *Djävulssonaten* beskriver författaren Ola Larsmo de mycket skickliga och formellt oantastliga kupper som ledde fram till det skamliga beslutet i det så kallade Bollhusmötet 17 februari 1939, där högerextrema krafter drev fram ett uttalande från studentkåren om önskad intellektuell invandring – läs judiska läkare. Röstningen utföll 548-349. Liknande händelser utspelade sig emellertid på andra håll i Sverige. Medicinska föreningen i Stockholm antog en liknande resolution 22 februari 1939 med röste-

talet 263-18; vid omröstningen hade man tagit ifrån judiska studenter deras rösträtt.⁴ Men kombinationen av effektiv språklig konkretion skapad i media ("Eden i bollhuset") och det faktum att det var "riksuniversitetets" studenter som tog ställning, gjorde att Uppsala universitets studentkår för alltid har kommit att fläckas av sin historia. Kulturarvet är dubbelegat.

Många sällskap och föreningar inom den akademiska sfären utger skriftserier och tidskrifter. Ett viktigt exempel på ett levande och dynamiskt kulturarv är tidningen *Ergo*, grundad 1924 och sedan 1940-talet utgiven av Uppsala studentkår. Liksom sin systerpublikation *Lundagård* har den varit en språngbräda för journalistiskt, politiskt, litterärt och kulturkritiskt skribentskap. Rader av dagspressens journalistiskt verkamma har börjat sin bana på *Ergo* (eller i nationstidningarna). Vid ett eventuellt avskaffande av kår- och nationsobligatoriet måste uppmärksamhet riktas på *Ergos* framtid. Skulle en för alla studenter gemensam papperstidning försvinna måste nya former skapas för spridning av information, idéer, kultur och debatt.

Många medialt och kulturellt verkamma aktörer har skolats inom grundutbildningarna vid universitetet. Stimulerande, prestigeladdade och utmanande universitetsmiljöer har visat sig lockande för personer inom fria kulturyrken. Vän-skapskretsar och nätverk byggs gärna i de ungdomliga miljöerna, och studenter har ofta sett till att kombinera sina studier med egna projekt – t.ex. musikalisk eller

litterär verksamhet. Att minnet av studenttiden kan vara både positiv och negativ hör till sakens natur, och till student-skildringens fasta beståndsdelar. Till ett universitets tunga plikter hör att *både* vara motor för positiv personlighetsutveckling och måltavla för individens kritiska uppror. Det lärosäte som inte vill fylla denna dubbla roll är inget universitet.

I sammanhanget vill jag gärna lyfta fram det egendomliga förhållandet att såväl de litterära universitetsskildringarna som utnyttjandet av högskolemiljöerna i teve och film är förbluffande få i Sverige. Studentberättelser tycks ha varit betydligt vanligare för hundra år sedan. Möjligen har detta att göra med det svenska 1900-talets spända förhållande till vad som upplevts som elitkulturer. Utomlands tycks universitetsromanen och teve-serierna från high-schoolmiljöer leva ett mycket starkare liv. Zadie Smiths *On Beauty* är bara ett av många exempel. Att vara student är ibland dramatiskt och ofta besvärligt, och de fiktiva skildringarna av livet vid högskolan erbjuder inte bara stark identifikation, utan bidrar också till att sätta in universiteten i olika värdesystem. Fiktionens minnesproduktion är en väsentlig del av kulturarvet. Uppsala universitet vrider sig fortfarande i en blandning av smärta och belåtenhet under de piskrapp som Strindberg gav sitt Alma mater i *Från Fjärdingen och Svartbäcken*.

Under hösten 2008 görs en stor drama-satsning i TV4 där Mikael Persbrandt gestaltar en lätt alkoholiserad juristprofessor i Uppsala, vilken tillsammans med

sina studenter löser kriminalfall. Serien *Oskyldigt dömd* ger en intressant vittnesbörd om bilden av universitetet och deras lärare och studenter. I bakgrunden anas en universitetsromantisk fond av byggnader, böcker och gulddramade porträtt. Åtminstone i de första avsnitten utspelar sig dock själva kriminalgåtorna i en modern svensk storstadsvärld som skildras rätt schablonmässigt. Likadant är det med problemen – rättsröta, etniska motsättningar, förortskonflikter. Men huvudpersonen, juristprofessorn, är ovanlig i svensk populärkultur. Han är excentrisk och slarvig, bosatt i traditionell högborgerlig tjänstebostad men klädd i t-tröjor och uddakavaj, glasögonförsedd och icke-atletisk men med erotisk dragningskraft. Framställningen är den av en kantstött idealist, på ytan hård men med undertryckt mjukhet. Han tror på grundläggande värderingar och bärande samhällsprinciper och går segrande ur sina strider. Skildringen av professorn och hans hängivna studenter vid ett seminariebord i ädelträ utformas till en bild av ett akademiskt motståndsnäste i en cynisk och fördärvad omvärld.

Till kulturarvet hör alltså berättelserna om universitetet. Det handlar dels om en delvis muntlig berättartradition som skapar identitet och självförståelse för studenter och anställda. Dels handlar det om den bild av Uppsala universitet som finns i litteratur och film, men också i nyhetsflödet och det politiska livet.

Berättandet lever ett eget liv som varken kan eller skall styras. Däremot är det viktigt att konstatera betydelsen av det

som berättas: det är i berättelserna som mistro eller förtroende växer fram. Till minnesbanken bidrar berättelser om tråkigheter och missbruk av maktpositioner och forskningsmedel, men även de många positiva berättelserna om älskvärda original eller hängivna forskare som arbetat för mänsklighetens bästa. Linnéjubileet fokuserade uppmärksamheten på en sådan vetenskaplig personlighet.

Finansiering

Universitetets museer står för den drygaste delen av kulturarvskostnaderna. Nedanstående uppställning ger en ungefärlig bild av kostnadsfördelningen år 2007 (i tusental kronor). Den dominerande kostnaden är hyror.

Till Stiftelsen för det medicinhistoriska museet avsätter universitetet årligen c. 700 kkr. Linnémuseet i Linnéträdgården drivs av Linnésällskapet, men universitetet står för lokalkostnaderna. Psykiatridivisionens museum lyder under psykiatridivisionen på Akademiska sjukhuset.

År 2007 var den totala avsättningen för universitetsbibliotekets kulturarvsområde (= universitetsgemensamma ändamål) 18 600 kkr. De tre vetenskapsområdena

svarade vardera för 30 till 37 % och den utbildningsvetenskapliga fakulteten för 3 %. Av de knappt 19 miljonerna svarar lokalkostnaderna för 8,5 (= 45 %).

År 2007 erhöll Kungliga Akademiska kapellet 350 kkr ur gemensamma avsättningar och 2 500 kkr ur reservfonden. Körcentrums verksamhet finansierades samma år med 600 kkr från universitetet centralt och 400 kkr från historisk-filosofiska fakulteten. Jazzorkesterns verksamhet bekostades 2007 med externa medel samt 200 kkr/år från universitetet. De fyra med universitetet samverkande köerna har avtal beträffande hyra av repetitionslokaler och universitetsaulan, samt vissa mindre kontantbidrag – allt mot tydliga motprestationer. Vissa smärre bidrag har inom musiklivet utgått för internationella turnéer och särskilda projekt.

Ritsal och ritmästarens arvode uppgick i verksamhetsplanen för 2008 till 360 kkr hämtade ur reservfonden. För ridverksamheten har 154 kkr avsatts för samma år.

DET HISTORISKA ARVETS INTÄKTER

Sammantaget "kostar" alltså de traditionella kulturverksamheterna och de historiska samlingarna universitetet i storleksordningen 65 miljoner per år. Men redan i strikt ekonomiska termer ger området

Enhet	Områdena	Gemensamma ändamål	Reservfonden
Museum Gustavianum (inklusive konstsamlingarna och myntkabinettet)	3 400	4 400	4 400
Evolutionsmuseet	12 000	3 300	1 800
Uppsala linneanska trädgårdar ⁵	5 300	1 900	5 500

avkastning, och då syftar jag inte på de jämförelsevis blygsamma intäkterna från kopiering, biljett- och butiksförsäljning etc. Genom sin långa historia har universitetet som nämnts samlat på sig ett mycket stort ekonomiskt räntabelt kapital. I första rummet skall de så kallade gustavianska arvegodsens nämnas – donerade av Gustav II Adolf år 1624. Sedermera har kungens donation tillsammans med andra äldre donationer organiserats som stiftelser (närmare 600 stycken) inom Uppsala Akademiförvaltning KB. Kapitalet ägs alltså inte av staten och inte heller av universitetet, men syftet med förvaltningen är att understödja universitetet och dess studenter. Den sammanlagda förmögenheten är enligt hemsidan över 7 miljarder kronor, och år 2006 var 154 miljoner kronor disponibla för stiftelsernas ändamål.

Man kan alltså utan överdrift säga att det historiska arvets intäkter väl svarar mot dess kostnader – räknat i rena kronor och ören – om nu det historiska arvet bara skulle komma kulturarvet tillgodo. Men stiftelsernas avkastning är ju avsedd även för andra delar av universitetets verksamhet, inte minst stipendieverksamheten.

Hur styrs "kulturarvsområdet"?

Kulturarvsområdet inom Uppsala universitet är mångsidigt och verksamheterna inbördes olika. Ingen prydlig sesam-öppnandig-modell för styrningen av hela området erbjuder sig. Varje enhet har en egen,

tydlig styrningsform. Men även om samspillet mellan verksamheterna fungerar väl, bygger den övergripande ledningen av kultur- och kulturarvssektorn i betydande grad på informella nätverk, samarbetsråd och signaler från universitetsledningen. Huvuddelen av kulturarvet och traditionsområdet står nära rektor och konsistoriet.

Vid Uppsala universitet har det sedan 1997 funnits så kallade rektorsråd, ett av dessa inom kulturarvsområdet. Ett rektorsråd har inget formellt ansvar för ekonomi och personalfrågor, utan är utsedd av rektor och fungerar som rådgivare. I uppdraget ingår att bidra till utvecklingen på området, vilket inte minst sker genom ordförandeskapet i musikrådet och museirådet.

I musikrådet ingår representanter för universitetets ensembler och de körer som samverkar med universitetet. Där finns också representanter för bland annat kommunen, domkyrkan och studenterna. Musikrådets uppgift är främst av informerande och samordnande art, och det fungerar väl som mötesplats.

Museirådet har ett större uppdrag än musikrådet, men universitetet tillför också väsentligt mycket större resurser till museerna. Den formellt viktigaste delen i uppdraget är att rådet skall yttra sig över museernas budgetar och äskanden. I rådet ingår företrädare för de tre vetenskapsområdena, två ledamöter hämtade från museisektorn utanför universitetet, samt företrädare för informationsavdelningen och studenter. Museicheferna och universitetsantikvarien har rätt att delta i mö-

tena, och såväl universitetsarkivarien som företrädare för kulturarvet inom Carolina deltar också.

De tre museerna har var sin styrelse med ekonomiskt och formellt ansvar: Evolutionsmuseets styrelse, Styrelsen för Uppsala linneanska trädgårdar samt Museum Gustavianums styrelse. Den sistnämnda svarar för Museum Gustavianum, Konstsamlingarna och Myntkabinetet. I styrelsen för Uppsala linneanska trädgårdarnas styrelse ingår numera representanter för kommunen, och kommunen är partner och medfinansier.

Sammanfattande kan sägas att styrningen av hela det vida kulturområdet inom universitetet sker genom ett väl fungerande lappverk av formell och informell art, där universitetsledningens viljeinriktning på området är avgörande för verksamheten. Systemet är svåröverskådligt, men samtidigt skall konstateras att verksamheterna är av mycket olika slag och inte enkelt låter sig samordnas. Brokigheten i organisationen uppvägs av den mångskiftande dynamik som uppstår genom det framgångsrika samarbetet och de goda förutsättningarna för initiativtagande på lägre nivåer.

Hur gör andra?

Kultur- och kulturarvsverksamhet bedrivs vid universitet i hela världen. Ofta sker detta mycket ambitiöst, och utbildnings-sökande studenter lovas regelmässigt goda förutsättningar för skapande, konstnärligt

The Jerwood Library (invigt 1999) i colleget Trinity Hall, Cambridge (grundat 1350). Biblioteket uppfördes mitt i den medeltida miljön intill floden Cam, är öppet 24 timmar om dygnet och har erhållit flera priser.

utövande och personlig utveckling. Äldre lärosäten använder i större eller mindre utsträckning sitt materiella och immateriella kulturarv som affärsfönster. Här begränsar jag mig till dels en kort presentation av en akademisk miljö där det historiska kapitalet eftertryckligt utnyttjas, dels en lägesbeskrivning av universitetsmuseernas ställning i Norge.

EXEMPLET CAMBRIDGE

Cambridge University rankas som bekant i toppen bland världens universitet. En inte oväsentlig del av lärosätets prestige kommer från dess historiska roll och från den lockande och samtidigt exkluderande akademiska miljön. Besökare släpps fortfarande inte utan vidare in bakom college-murarna. Det är uppenbart att den romantiskt exklusiva miljön bidragit till framgången. Arkitekturen bör särskilt nämnas, och ambitionen att kombinera de medeltida byggnadsmonumenten med de mest vågade och arkitektoniskt högprofilerade moderna byggnader skall understrykas. Bland nyare arkitekter finns exempelvis James Stirling, Norman Foster och Ralph Erskine. I valet av arkitektoniskt språk vill uppenbarligen Cambridge gestalta kombinationen av gamla traditioner och kreativt nyskapande.

Den organisatoriska särprägel i Cambridge skall kraftigt betonas. Det går inte att likställa den collegebaserade verksamheten i Oxford och Cambridge med svenska förhållanden där staten står för huvuddelen av finansieringen. Collegen är självständiga ekonomiska enheter – att likna vid stiftelser – och universitetet självt har betydligt måttligare ekonomiska förutsättningar än collegen.

I Cambridgeuniversitetets museivärld intar Fitzwilliam Museum en särställning. Museet har kallats ett British Museum i fickformat. Här finns det mesta representerat i ett eller ett par exemplar. Årsbudgeten uppgår till över 3 miljoner pund, och från 2006 höjdes bidraget från Arts

and Humanities Research Council till mer än 1 miljon pund/år. Medlen kommer från de särskilda fonder för universitetsmuseer som reserverats vid Higher Education Funding Council for England. Det vore önskvärt att det svenska Vetenskapsrådet på likartat sätt öronmärkte resurser för svenska universitetsmuseer.

Förutom Fitzwilliam har Cambridge en rad andra museer: Museum of Archaeology and Anthropology, Museum of Zoology, Museum of Classical Archaeology, Whipple Museum of the History of Science och The Sedgwick Museum of Earth Sciences. Därtill kommer den botaniska trädgården, universitetsbibliotekets visningssal, en fascinerande utställningsdel inom Scott Polar Research Institute samt "Kettle's Yard", ett centralt beläget hus som tidigare varit hem för en kurator på Tate Gallery. På Kettle's Yard visas modern konst, men huset används också för föredrag och konserter (de olika collegen har förstås också stora samlingar av äldre och modern konst). Museerna presenteras via en länk från universitetets förstasida på nätet, som sedan leder till en entréhemsida, som i sin tur leder vidare till de respektive museerna.

Uppsala universitets uppsättning och presentation av sina museer påminner om den i Cambridge: här finns den historiskt givna kombinationen av kultur- och vetenskapshistoria, naturvetenskap och botanisk trädgård. Cambridge University må ha större och rikare samlingar, men för Uppsala universitet är det inte orimligt att ändå betrakta sig som i en spelare i

samma liga. Den avgörande skillnaden är ekonomisk och social. Akademiska nätverk, kulturell stolthet, ansvarvilja vad gäller kulturarvet samt frivilligengagemang bidrar till att förklara stabiliteten inom denna sida av verksamheten i Cambridge. Traditionen av ekonomiskt självbestämmande, där donationer och växande stiftelser är en viktig beståndsdel, förklarar det övriga. Den starka identiteten hos alumner bidrar givetvis.

”Det är här som studenterna tar livsvariga intryck...”

Museerna och den levande, centralt belägna universitetsarkitekturen är bara en del av det samlade kultur- och traditionslivet. Studentföreningar är viktiga, och teaterverksamheten är mycket omfattande. Detta manifesteras särskilt under försommaren, då amatörteater spelas inom- och utomhus över hela Cambridge. Collegens tillgång till attraktiva lokaler och miljöer spelar givetvis en viktig roll. Musiklivet är intensivt, och författarbesök och "writers in residence" är många.

Det är intressant att en av universitetets förstasidelänkar är till "Culture and Sport". Här hänvisas till konstutställningar, ges länkar till universitetets olika musikensembler och konserter. Här presenteras också "The Amateur Dramatic Club" och universitetsteatern ADC. Men här hänvisas också till det betydelsefulla idrottslivet, där givetvis den mytomspunna roddartäv-

lingen mot Oxford står i särklass. Collegen bär rimligen en huvuddel av kostnaderna för idrottslivet.

En inblick i det strategiska tänkandet ger det påkostade alumnmagasinet *CAM*, som skickas ut tre gånger per år. Varje nummer är tematiskt byggt och fokus ligger på Cambridge som miljö men framför allt på människor knutna till denna miljö. Magasinet struktur är fast: ett avsnitt med nyheter från Cambridge university, ett större personporträtt, tre fördjupningsavsnitt om "Cambridge past", "Cambridge present" och "Cambridge future", ett "fokus"-område, en avdelning om aktuella böcker, musik och sport, och slutligen ytterligare några möten med olika personer: alumner, studenter, lärare. Kulturarvet – som det förstås i föreliggande skrift – är centralt. Ett av 2008 års nummer ägnas temat "ljud", och omslaget pryds av en sjungande kvinnlig student i Trinity College Chapel. Profiltintervjun görs med en 33-årig alumna som nu dirigerar English National Opera. "Cambridge past" ägnas musiklivet förr, medan "present" och "future" inriktas på forskare och deras projekt. Fokusavdelningen bär rubriken "What future for the realms of silence?" och handlar om de många påkostade, nybyggda biblioteken i Cambridge. Här motiveras biblioteksbyggena som akademiska satsningar mot framtiden, samtidigt som de sätts in i ett historiskt sammanhang. Bildmaterialet är läckert.

Jag vill göra två reflexioner. Den ena är att kulturlivet i Cambridge är förhållandevis traditionellt; högst i status är

traditionella prestigesporter och ”finkulturella” yttringar – men detta utesluter inte en kritisk potential. Kanhända är ett universitet mer språngbräda än mål inom många samhällssektorer – däribland kulturlivet. Den andra reflexionen är den starka traditionen av ”liberal arts”. Cambridge har en lång historia som studentinriktat universitet. Forskningsstyrkan har växt fram vid sidan av detta. När antalet forskarstuderande ökade på 1960-talet tilläts inte dessa dominera vid de traditionella collegen. Istället avknoppades nya college som Darwin eller Clare Hall, inriktade på forskarstuderande och ofta med stort inslag av gästforskare. En lärdom Uppsala kan dra av de framgångsrika brittiska och amerikanska universiteten är vikten av grundutbildningen. Det är här som studenterna tar livsvariga intryck och det är här som förutsättningar för långsiktig samverkan mellan engagerade alumner och universitet byggs upp.

UNIVERSITETSMUSEERNA I NORGE

I Norge finns fem universitetsmuseer, och de förvaltar en mycket betydande del av det norska kulturarvet. Räknet i antalet objekt står universitetsmuseerna för 50 % av de kulturhistoriska samlingarna och runt 95 % av de naturhistoriska. Museerna har också en starkare ställning än sina motsvarigheter i Sverige, bland annat är de forskningsmässigt tyngre. Under det sista årtiondet har dock behovet av att utreda de norska universitetsmuseerna påtalats. Bland annat konstaterade norska

riksrevisionen 2005 att det fanns brister i vården av vissa universitetssamlingar och att styrningen hade svagheter.

Detta ledde till att norska Utdannings- og forskningsdepartementet 2004 tillsatte en grupp som skulle utreda universitetsmuseernas roll i ett nationellt sammanhang. Betänkandet levererades till Kunnskapsdepartementet två år senare: *Kunnskap for felleskapet* (NOU 2006:8). Här rekommenderades nya sätt att styra

” Kanhända är ett universitet mer språngbräda än mål inom många samhällssektorer.”

verksamheten, och därtill en uppgradering av museernas byggnader, inte minst för att underlätta konserveringsarbete och magasinering. Utredningen menade att en ny och mer synliggörande finansieringsmodell kunde vara värd att pröva. Vikt lades på vård, basutställningar och digitalisering, och utredningen föreslog koncentration till kärnområden. En knapp majoritet ville att universitetsmuseerna skulle skiljas från universiteten. Minoriteten menade dock att ”universitetsmuseene spiller en avgjørende rolle i dokumentasjonen av – og forskningen på – natur- og ku[l]tur-arv, og derfor bør fortsette som aktive deltakere i det brede, tverrfaglige kunnskapsnettverket mellom universitetene.”⁶

Utredningen ledde i mars 2008 till stortingsmeldingen *Tingenes tale*. Meldingen är en rapport från regeringen till stortinget där planerna för den framtida politiken redovisas. Kunnskapsdepartementet slår fast att universitetsmuseerna även fortsättningsvis skall vara knutna till universiteten och att de har en avgörande roll i arbetet med det norska natur- och kulturarvet. Departementet fastslår att museerna skall stärkas för att bättre kunna uppfylla sitt samhällsansvar. Behovet av nyrekryteringar påpekas. Departementet menar vidare att museerna bör ingå i universitetens strategiska forskningsplaner, och att museerna själva skall utarbeta tydliga program. För detta krävs stärkt forskningsverksamhet och forskningsledning vid museerna. Kunnskapsdepartementet

har för avsikt att be Norges forskningsråd att utarbeta en nationell FoU-satsning för universitetsmuseerna.

Vidare betonas behovet av digitaliseringsarbete och att samlingarna skall aktualiseras och göras tillgängliga – förmedlingskompetensen skall ökas. Departementet ställer nya medel i utsikt för det utåtriktade arbetet.

Departementet vill alltså öka medelstildelingen för museerna och förutser att detta skall göras gradvis: "Departementets ulike tiltak for å styrke forskning, samlingsforvaltning og formidling ved universitetsmuseene gjennom programmer og byggetiltak vil ha økonomiske konsekvenser som må gjennomføres på en balansert måte over tid."

III.

Sju perspektiv

Denna skrift bärs av övertygelsen om kulturens och kulturarvets förmåga att bidra till Uppsala universitets fortsatta utveckling. Den bärs också av insikten att universitetet inte kan frånhända sig ett långsiktigt ansvar på området. Genom att resonera kring olika möjliga perspektiv på universitetets kulturliv och kulturarv kan kanske problem och mål formuleras klarare. Jag har här valt sju sådana perspektiv.

Perspektiv	Exempel på medel	Mål
Kulturvård	arkivering, dokumentation, konservering, gallring, kvalitet	bevarande av omistliga värden
Samverkansuppgiften	förevisande, förklarande, kontextualisering, kvalitet	sprida kunskap, skapa intresse
Infrastruktur	tillgänglighet för forskning och undervisning	"research opportunities", bättre undervisning
Donationer	synliggörande, unicitet, representation	tillföra resurser till UU
Marknadsföring	synliggörande, exklusivitet, erbjudande av kreativ dynamik	locka studenter och forskare, tillföra resurser, skapa prestige
Historiebruk	beskriva självförståelsen, medveten och kritisk analys av historisk egenbild	självförståelse, positiv identitet
Internationellt	förevisande, fokusering, nysatsande	fortsatt position som globalt intressant universitet

Kulturvårdsperspektivet

Först vill jag kraftigt betona att kulturen har egna och helt omistliga värden. Pieter Breughels målning av ett bondbröllop har en självständig och varaktig betydelse alldeles oavsett marknadsvärde, ägare och eventuell nytta för den konstvetenskapliga forskningen. Just på grund av de inneboende kulturella värdena krävs omsorg om det arv som av historiska skäl kommit att tillhöra universitetet.

Kulturvårdsperspektivet är relevant när det gäller universitetets föremålssamlingar och byggnadsmiljöer såväl direkt som indirekt under universitetets kontroll. I min genomgång av kulturvårdsperspektivet koncentrerar jag framställningen till museerna, men resonemangen har betydelse även för äldre karaktärsbyggnader och andra inslag i den historiskt givna universitetsmiljön.

Nationellt är Riksantikvarieämbetet den centrala myndighet som svarar för frågor om kulturmiljö och kulturarv. I myndighetens instruktion (2007:1184) anges bland annat att RAÄ skall tillse att kulturvärden tas tillvara i bebyggelse och landskap och att kulturarvet skall försvaras och bevaras. Begreppet "ett hållbart samhälle" framhävs. Myndigheten skall också verka för att kunskap och forskning kommer till nytta i kulturvården.

I UNESCOs World Heritage Convention (1972) förs två viktiga synsätt samman: "the concepts of nature conservation and the preservation of cultural properties. The Convention recognizes the way in which people interact with nature, and

Pieter Breughel d.y., Bondbröllop (1602 eller 1608). Uppsala universitets konstsamling.

the fundamental need to preserve the balance between the two.” Världsarvsbegreppet är som nämnts aktuellt för Uppsala universitet eftersom Hammarby och de övriga linneanska trädgårdarna ingår i förberedelsearbetet för en ansökan om världsarvsstatus.

Internationellt samverkar världens universitetsmuseer i organisationen UMAC, University Museums and Collections. Till organisationens verksamhetsmål hör att klargöra universitetsmuseernas och samlingarnas roll i universiteten och samhället. Bevarandet av kultur- och universitetsarvet framhävs. UMAC ger råd och

föreskrifter för samlingar i behov av detta och stödjer det internationella samarbetet. UMAC ingår i sin tur i ICOM (International Council of Museums) vars mål är “the conservation, continuation and communication to society of the world’s natural and cultural heritage, present and future, tangible and intangible.” ICOM är anknuten till UNESCO och har konsultativ status i FN:s råd för ekonomi och sociala frågor.

År 2000 grundades Universeum, som är ett europeiskt nätverk för de äldsta universitetens museer. Även här är Uppsala universitet representerat. Vid nätverkets konstituerande möte antogs en vägledan-

de "Declaration of Halle" där universitetens ansvar för museerna lyftes fram.

Omsorgen om kulturmiljö och natur- och kulturarv kan således exemplifieras såväl historiskt som internationellt.

Betydelsen av att "bevara och försvara" omistliga värden lyfts fram i olika sammanhang. För det svenska Kulturdepartementet är målen formulerade på följande sätt:

Målen är att värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den; att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande; att främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar; att ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället; att bevara och bruka kulturarvet; att främja bildningssträvandena samt att främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.

Den svenska kulturpolitiken är således tydlig: öppenhet, delaktighet, bevarande, utnyttjande, bildning, samt mångfald både nationellt och internationellt.

Ett strukturellt problem som starkt påverkar kulturarvet vid Uppsala universitet är dock att högskolevärlden sorterar under Utbildningsdepartementet. Därmed faller universitetets materiella och immateriella kulturarv utanför Kulturdeparte-

mentets och kulturpolitikens fält. Universitetet är en statlig myndighet, betydelsefull på kulturarvsområdet, och skall sträva att uppfylla riksdagens kulturpolitiska mål. Särskilda medel från Kulturdepartementet för t.ex. universitetsmuseerna kan dock knappast påräknas. Historiskt har en verksamhet som en gång hamnat inom ett departements ansvar även fortsättningsvis fått belasta detta. Däremot kan man fråga sig om inte särskilda resurser skulle öronmärkas inom Utbildningsdepartementet och Vetenskapsrådet för utveckling och vård av universitetens kulturarv – ansvaret faller idag ojämnt över landet. Såväl inom museer som bibliotek svarar universiteten i Uppsala och Lund för de allra tyngsta insatserna.

En särskild "museikoordinator", Christina von Arbin, utsågs 2007 av regeringen. Hennes uppdrag är att pröva olika former för ökad samverkan och därigenom frigöra resurser för museernas kärnverksamhet. Uppdraget gäller främst det statliga och statsunderstödda museiväsendet inom Kulturdepartementets ansvarsområde, men om synergieffekter kan uppnås är uppdraget utsträckt även till övriga statligt finansierade museer och det övriga museiväsendet. Museikoordinatorns uppdrag skall redovisas senast 15 februari 2009. Företrädare för Uppsala universitets museer har tre gånger sammanträtt med museikoordinator och med representanter från andra svenska universitetsmuseer. Därvid har behovet av att i diskussionerna rycka in även de museer som sorterar under Utbildningsdepartementet fram-

hävts. Universiteten har givits tillfälle att i anknytning till museikoordinatorernas utredning beskriva sin plats i den svenska museivärlden.

Uppsala universitet kan inte undandra sig sitt bevarandansvar. Universitetet sköter också sitt kulturvårdande uppdrag acceptabelt, även om resurserna är hårt ansträngda. Vissa insatser – som till exempel konserveringsinsatser av paleontologiskt material – har fått karaktär av brandkärsuttryckning. Universitetet har att leva upp till museivärldens riktlinjer för kulturvård, accession och gallring. Ett behov jag identifierar är en tydligare kulturvårdande policy, inte minst för museernas verksamhet. Samtidigt skall konstateras att de ekonomiska förutsättningarna är helt otillräckliga; omfattningen av universitetets kulturarvsansvar måste klargöras för Utbildnings- och Kulturdepartementet och arbete bedrivs för att vissa resurser öronmärks i Utbildningsdepartementets budget för högskolesektorns äldre samlingar.

Samverkansperspektivet

Under ett antal år har uppgiften att sprida kunskap om verksamheten och att samverka med det omgivande samhället kallats för högskolans "tredje uppgift". Beteckningen "samverkansuppgift" har numera blivit vanligare och är på flera sätt bättre. Vid sidan av forskning och undervisning skall universiteten således förklara sitt arbete och sprida kunskap till samhället i övrigt. Bakom uppgiften ligger den

rimliga tanken att högskolan är en viktig samhällsaktör som skall driva på såväl den ekonomiska utvecklingen som bidra till den allmänna samhälls- och kulturdebatten. I Uppsala universitets handlingsplan för samverkan med det omgivande samhället (UFV 1999/562) står följande: "Universitetet har ett ansvar för kunskapsutvecklingen i samhället och har särskilt att verka för att bredda underlaget för den högre utbildningen."

Uppsalas särskilda situation när det gäller kulturarv och historiskt kapital innebär både möjligheter och svårigheter. Landets universitet har generellt mycket högt förtroende inom samhället. Men de brottas också med bilden av pompös självtillräcklighet, akademiskt intrigerande på vetenskapens bekostnad och brist på verklighetsanknytning. Denna föreställning gäller nog i synnerhet äldre lärosäten med så kallad "hög svansföring". Den misstolkade texten över entrén till Uppsala universitets aula "Att tänka fritt är stort, att tänka rätt är större" har genom åren lett till åtskilliga spefullheter, och sökmotorerna på internet visar att citatet oftare kopplas till Uppsala universitet än till den radikala upplysningsdiktaren Thomas Thorild som är ordens upphovsman.

I arbetet med samverkansuppgiften måste omsorg därför ägnas åt trovärdighet. Universitetets aktuella forskning skall presenteras tydligt och övertygande, och här utför forskare och informatörer inom fakulteter och förvaltning det helt avgörande arbetet. Men när

det dagsaktuella informationsbehovet är täckt återstår behov av långsiktigt förklarande och sammanfattande. Här spelar enskilda forskares populärvetenskapliga verksamhet en väsentlig roll. Men i sin egenskap av "publika fönster" ger också museerna särskilda möjligheter för centrala och universitetsstyrda initiativ. Vid museerna bedrivs redan en stor informerande och engagerande verksamhet – Sveriges samlade botaniska kunskaper bör ha ökat väsentligt som en följd av visnings- och informationsinsatserna inom Linnéjubileet. Eftersom museerna har särskilt goda förutsättningar för möten med publik bör de betraktas som en strategiskt resurs, och samarbe-

tet med informationsavdelningen kan med fördel intensifieras.

Museerna har också en struktur och en professionell organisation som ger förutsättningar för kontakt med barn och ungdomar. Närheten till forskning ger särskilt värde, som långtifrån alltid kan matchas av andra museer. Det är sannolikt bara i Uppsala som svenska skolbarn har kunnat få reguljära dinosaurieguidningar av en professor i paleontologi. Vid Museum Gustavianum har ett nätverk byggts upp av emeriterade forskare från universitetet, vilket ger kompetens i bevakningen av aktuell forskning. Resurserna för ren visningsverksamhet är naturligtvis begränsad jämfört med de stora museerna inom Kulturdepartementets ansvar.

Men samverkansuppgiften bör uppfattas vidare än bara som forskningsinformation. Ett universitet är en kunskapsorganisation och därmed en drivkraft i samhället. Det är ett ansvar att låta energin i organisationen stärka samhället. Detta är en av motiveringarna för engagemang inom exempelvis social studentverksamhet, men också för kulturyttringar. Den satsning på en unik och storskalig föreställning av Puccinis opera *Tosca* som genomfördes vårterminen 2008 är ett exempel på Uppsala universitets förmåga att samverka med det omgivande samhället och därigenom verka berikande. Universitetet var garant och katalysator i operaprojektet, och bidrog med 300–400 kkr av totalfinansieringen. Sponsorer, biljettintäkter och ideellt arbete var förutsättningen för genomförandet av pro-

Professor John Peel visar Evolutionsmuseets samling av dinosaurier – Nordens största – för Alexander Nordstrand, vinnare i TV-programmet "Kvitt eller dubbelt".

jektet, som med en totalbudget på under två miljoner kronor ändå betraktas som billigt. Hundratals sångare och musiker engagerades – huvuddelen studenter och anställda vid universitetet – staden fick del av en unik kulturbegivenhet och universitetet fick såväl nya kontakter som ökad synlighet på ett oväntat område. Att universitetet lyckades sätta upp en opera på professionell nivå speglar universitetet som kraftkälla och projekt drivare. Projektet var en stor framgång, såväl konstnärligt som marknadsföringsmässigt. Uppmärksamheten i etermedia och dagspress var omfattande, och ett ledarstick av Barbro Hedvall i *Dagens Nyheter* 22/6 2008 påminner om signalvärdet. Rubriken som sattes var: "Uppsala är bäst".

Exemplet *Tosca* påminner om vilka de två viktigaste inslagen måste vara när universitetet gör satsningar riktade till samhället i stort: kvalitet och originalitet.

"Tredje uppgiften" kan förstås på följande sätt inom kulturavsnittet. Universitetet har ett ansvar att sprida kunskap om de historiska samlingarna. Vidare har Uppsala universitet genom exempelvis museiorganisationen goda förutsättningar att bidra till aktuell forskningsinformation. Slutligen är en högskola som Uppsala universitet en kraftkälla som genom punktinsatser kan bidra till samhälls- och kulturutveckling – regionalt, nationellt och internationellt – och därmed fylla en viktig uppgift, en uppgift som i förlängningen gagnar universitetet genom utvecklande av kontaktnät och gott rykte.

I juni 2008 uppfördes Puccinis *Tosca* i tre lokaler i Uppsala. Universitetet var projektets katalysator och motor. Andra akten uppfördes i universitetsaulan, och här utspelades kraftmätningen mellan Tosca (Emma Vetter) och Scarpia (Fredrik Zetterström). Director Musices, Stefan Karpe, dirigerade universitetsorkestern Kungliga Akademiska kapellet.

Infrastrukturperspektivet

Att forska är att söka ny kunskap. Det är inte alla gånger vi vet var sådan finns. Forskning handlar också om att hålla reda på redan insamlad kunskap. På båda fälten utgör universitetens äldre samlingar en resurs. Forskningslitteraturen inom discipliner som botanik eller zoologi hänvisar till typexemplar, välbeskrivna exemplar som ofta hämtats från universitetens äldre samlingar. Samlingar som innehåller

typexemplar kan givetvis inte skingras. Välordnade universitetssamlingar fungerar för forskaren som praktiskt och lättarbetat jämförelsematerial. Men ännu viktigare än nyttan av lättillgängliga referensbaser är insikten att befintliga, till synes genomforskade samlingar kan avlockas ny kunskap genom innovativa forskningsmetoder. Svante Pääbos första

”Äldre samlingar – ofta klassificerade inom kulturarvet – är alltså en forskningsresurs.”

försök att isolera DNA från mumier skedde på vävnadsdelar från Uppsala universitets Victoriamuseum (ingår nu i Museum Gustavianum). Inom medicinsk forskning har för övrigt egyptiska mumier kommit att bli viktiga som den största historiska folkgrupp som vi har möjlighet att jämföra med dagens populationer vad gäller exempelvis epidemiska sjukdomar. Det kan nog förutses att äldre botaniska och zoologiska samlingar kommer att spela en allt viktigare roll i miljö- och klimatforskningen. Stora historiska samlingar av exemplar inom en och samma art har till exempel visat sig ge viktig information om genetisk variation. Äldre samlingar – ofta klassificerade inom kulturarvet – är alltså en forskningsresurs.

Inom grundutbildningen utgör föremålssamlingar, kulturmiljö och

immateriellt kulturarv en väsentlig men underutnyttjad resurs. Inom undervisningen används givetvis universitetets samlingar, men i mindre utsträckning än vad som tidigare varit fallet. I många discipliner kan de verkliga fysiska föremålen ersättas av exempelvis digitala presentationer – det är en utveckling som är i linje med att undervisningsgrupperna blir allt större och den tillgängliga undervisningstiden allt mindre. Det är emellertid en utveckling som inte är utan förluster. Konkretisering av undervisningen genom introduktion av genuint material är tidskrävande och kräver små undervisningsgrupper, men den som provat att som undervisningsredskap använda universitetsbibliotekets äldre och unika samlingar eller universitetets konst- eller myntsamling vet vilket mervärde nära kontakt med fysiska historiska föremål ger. Det är helt enkelt pedagogiskt effektivt att ibland få

Universitetets kulturarv digitaliseras. Exempel är Augsburgska konstskåpet eller Carolina Redivivas Waller-samling. Eller som här Snorres *Edda*, även den på universitetsbiblioteket.

arbeta med autentiskt material. Sinnen, känslor och fantasi sätts i arbete, och i framtidens allt virtuellare värld kommer "autenticitet" och "fysisk verklighet" att bli åtrådd lyx. Även den erfarna forskaren upplever ett ögonblick av svårförklarlig förundran inför exempelvis Copernicus marginalanteckningar i en Euclides-volym från 1400-talet eller när han i handen väger ett guldmünt slaget av Alexander den store inför fälttåget mot Indien.

Det kan vara värt att påpeka att elektroniska presentationer faktiskt förutsätter att det fysiska föremålet verkligen finns någonstans. Det är värdet av denna fysiska existens som motiverar digitaliseringen.

Ett strukturellt problem är att museerna inte är forskande och undervisande enheter inom universitetet. Medan museer inom Kulturdepartementets område har forskningsavdelningar och forskarskolor, är avståndet mellan aktivt forskande och museiverksamhet ibland större än nödvändigt vid Uppsala universitet. Dels borde banden stärkas mellan reguljära forskningsenheter och museerna, dels vore det önskvärt att fler initiativ togs till beforskande av universitetets egna samlingar.

Donationsperspektivet

Det finns aldrig tillräckligt med pengar i högskolevärlden. Fundraising har blivit allt viktigare, och även i Sverige skapar universitetet enheter för ändamålet. Man talar om "fundraising", om "friendraising", om relationsbyggande och om donatorers

Keeping Oxford on Top

HOW THE WORLD'S MOST FAMOUS UNIVERSITY WORKS TO ENSURE IT DESERVES THAT STERLING REPUTATION.

By CHRIS PATTEN

NO INSTITUTIONS PROSPER for 500 years unless it's good at adapting. So when it comes to the global challenges that face universities today, it might be tempting for Oxford to shrug and say: "What's new?" Impertinent, but profoundly wrong.

Oxford enjoys and merits its pre-eminent position as a center of outstanding learning, teaching and research. However it's measured, Oxford ranks among the very best universities in the world. It is also the oldest English-speaking university and probably the most famous in any language. That status brings with it all the mixed blessings of celebrity. You don't count 25 British prime ministers and more than 30 foreign political leaders over the generations without attracting a certain kind of attention. But fame can be a source of various ills, including complacency, and complacency is something Oxford cannot afford.

Of course, we're uncomfortable with competition. Oxford itself is a competitive place: our college system fosters rivalry as well as collegiality, and our academics are used to having to pit their wits against talented colleagues elsewhere.

What does give us pause, however, is the question of how best to keep funding the teaching and research on which Oxford's reputation rests. That's no mean feat. At present we face a \$141 million annual gap between the state funds we get for teaching and what that teaching costs the university.

This funding gap is filled by college endowments, transfers from the Oxford University Press and the commercialization of university research. But we can't maintain the status quo. The university has exciting plans for the future that will require major new investment. That is why we just launched an unprecedented fund-raising campaign. The Oxford Thinking project aims to raise a minimum of \$2.5 billion to invest in learning, teaching, improved salaries for our academics, research and

Liksom Cambridge har Oxford startat ett större fundraising-projekt. Målet för "Oxford Thinking" är minst 1,25 miljarder pund. Projektet presenterades i Newsweek (augusti 2008) av universitetets kansler Chris Patten, och den bild som illustrerar artikeln föreställer alumnen/komikern Michael Palin från Monty Python, som i en renässanssal visar en medeltida handskrift. Bilden illustrerar flera av kulturarsvinklingarna som gjorts i denna bok.

betydelse för varumärket. En donation är en gåva och några krav på motprestationer får inte förekomma. Donationer samlas blandas ibland med så kallad sponsring, som istället är ett affärsmässigt samarbete för ömsesidig nytta. För universitetet runt om i världen är också stiftelsebildningar viktiga, stiftelser vars avkastning kommer lärosätet till godo. Ett i år aktuellt exempel på olika sätt att stödja universitetet är Uppsalaalumnens Niklas Zennströms gåva på 15 miljoner till universitetet för kli-

matforskning. Donationen skall förbrukas under de kommande tio åren. Samtidigt inrättade Zennström en stiftelse för textiltvetenskaplig forskning där avkastningen av 10 miljoner kronor för all framtid skall komma forskningen till nytta. I min fortsatta diskussion försöker jag främst behandla rena donationer, men resone-

”Två nyckelord är helt centrala i processen – kvalitet och förtroende.”

mangen har viss tillämpning på andra områden inom fundraising.

Viktigt för all fundraising är insikten att pengar inte överlämnas utan vidare. Ändamålet skall förstås vara viktigt, meningsfullt och behjärtansvärt, men det är också viktigt att en återkoppling till givaren görs. Denna kan ske genom namngivning, genom erkännande av den forsknings- eller undervisningsverksamhet som donatorn är engagerad i, genom kontakter, nätverk eller genom att donatorn får tillgång till kunskap, information och trevligheter som den mottagande parten kan erbjuda. När mottagaren dessutom kan garantera kontinuitet och långsiktighet är projektet särskilt intressant för givaren. Om det dessutom finns starka inslag av ”det unika” och ”det speciella” ökar möjligheterna ytterligare. Uppsala universitet borde mot den här bakgrunden ha goda förutsättningar.

Två nyckelord är helt centrala i processen – kvalitet och förtroende. En donator stöder inte en verksamhet som har dåligt rykte. Inte heller stöds en verksamhet där donatorn är osäker på om pengarna gör maximal nytta. Kvalitetsaspekten leder snabbt över till frågan om prestige – en verksamhet med gott rykte har lättare att få medel, även för uppbyggnadsarbete, än oprövade aktörer. Den andra sidan av kvalitetsmyntet är förtroende. Kvalitet utan förtroende är värdelös – förtroende utan kvalitet går snabbt förlorat. Förtroende byggs upp genom kvalitetskontroller, personliga kontakter och ett aktivt informationsarbete om verksamheten. Den som menar sig driva en bra verksamhet måste också visa omvärlden detta. Det faktum att de svenska universiteten ständigt hamnar högt i den så kallade förtroendebarmetern är inte i första hand ett kvitto på verksamhetens kvalitet, det är framförallt ett kvitto på att man ute i samhället har *uppfattningen* att högskolevärlden sköter sig väl. Men om inte kvaliteten långsiktig finns i verksamheten sjunker förtroendekapitalet samman, och i högt profilerade organisationer som Uppsala universitet kan felaktiga beslut och illa hanterade problem av relativt måttlig betydelse få stora konsekvenser för tilliten. Just kulturarvsfrågor har ofta publikt intresse och uppmärksammas gärna medialt.

Kulturarvet i dess bredaste mening är av intresse inom donationsområdet. Ett välskött gammalt lärosäte under ständig förnyelse utövar lockelse. Det immateriella kulturarvet, fullt av berättelser om

forskningsgenombrott och om studenters prövningar och framgångar, är tilltalande för en donator. År 2009 fyller University of Cambridge jämna år, och har kopplat ett ambitiöst fundraisingprojekt till detta: "The Cambridge 800th Anniversary Campaign". Målet är att samla ihop en miljard engelska pund och när detta skrivs är två tredjedelar av summan hopsamlad. Kampanjhemsidan koncentreras på nuet och framtiden – vilket förstås är föga förvånande med tanke på universitetets starka ethos. Ändå är det tänkvärt att själva kampanjen direkt kopplas till grundandet på 1200-talet. Universitetets samlingar och museerna ges gott utrymme och presenteras på en särskild sida. Själva det faktum att Cambridge står för rikedom och väl förvaltd historia lockar till stöd – här finns kontinuitet och framtidstro.

Vid en jämförelse mellan svenska och brittiska/amerikanska förhållanden skall betraktaren inte stanna vid det faktum att donationskulturen har lång historia i de engelsktalande länderna och att skattevillkoren uppmuntrar verksamheten. Betydelsefull är också den långa traditionen av undervisningsuniversitet, detta i kontrast till den tyska traditionens forskningsuniversitet. Studenten blir systemets viktigaste byggkloss, inte forskaren. Detta leder i sin tur till att alumnidentiteten blir betydelsefull. Man kan anta att en läroanstalt med stark och god studentmiljö leder till bättre förutsättningar för alumnidentitet, och därmed för framtida stöd till lärosätet (även om det skall understrykas att många donatorer inte är alumner).

Här återkommer vi emellertid till frågan var alumnens Uppsalaidentitet ligger – är det i första hand inom en informell vänskrets, inom ämnet/utbildningen, inom studentföreningar eller inom universitetet? Liksom för forskaren och läraren hamnar den grundläggande solidariteten nog gärna närmast den egna erfarenheten.

”I Uppsala ingår hanteringen av universitetskulturen och kulturarvet i varumärkesarbetet.”

För Cambridges del kan universitetet dra nytta av de täta banden mellan collegens vardagsverklighet och universitetets samlade roll. Om alumnarbetet skall bli framgångsrikt i Uppsala måste ömsesidigt nyttigt samarbete förstärkas mellan universitetet och ämnes-/linjeföreningar, idrotts-/musikföreningar, studentnationer och andra identitetsskapande sammanlutningar.

Eftersom Uppsala universitet har ansvar för unika materiella kulturarvs-samlingar finns rimligen möjlighet att intressera en donator för stöd av specifik kulturarvsverksamhet, där bidragsgivaren vet att han eller hon har en avgörande betydelse. Sparbanksstiftelsen Upland har exempelvis kunnat möjliggöra Valsgårdeutställningen på Museum Gustavianum liksom Myntkabinettet i Universitetshuset. Möjligheten "att göra skillnad" skall framhåvas.

Universitetets pärlband av utåtriktad kulturell projektverksamhet, som inte minst är en del av universitetets marknadsföring, ger en utmärkt möjlighet att bygga upp relationer till donatorer och sponsorer. Här är Linnéjubileet 2007 och Toscasatsningen 2008 goda exempel.

Kulturarvet och de historiska byggnaderna ger också universitetet en särskild möjlighet att erbjuda donatorer uppskattad återkoppling. Visningar av unika samlingar eller representation i historiska byggnader är välkomna inslag i omvärldsrelationer som syftar till uppbyggnad av resurser på helt andra områden. Inledande stödinsatser på kultur- och kulturarvsområdet kan också leda till en långvarig relation där bidrag så småningom går till undervisning och forskning.

En aspekt på donationsverksamheten vid Uppsala universitet är dess månghundraåriga historia. Listan av välgörare är lång och rimligen ett incitament till nya donationer. Donationers långsiktiga nytta tilltalar en gynnare, och goda exempel kan lätt lyftas fram. Johan Skyttes donation av en vältalighetsprofessur 1622 är fortfarande en viktig bidragande förklaring till den statsvetenskapliga institutionens starka ställning i Uppsala. Donationen har också givit upphov till det skytteanska priset, som är världens kanske mest prestigeladdade statsvetenskapliga pris.

Men frågan om långsiktig nytta och ansvarsfull förvaltning har också en annan sida. Det är väsentligt att de gamla gåvomedel som Akademiförvaltningen

handhar kan presenteras som välskötta och ständigt förmerade – vilket givetvis också sker. Men när det gäller det äldre donerade *materiella* kulturarvet kan man nog peka på exempel där universitetet ligger efter i vård och utveckling av samlingarna. Resursbrister tvingar till prioriteringar. Starka och tydliga deklarationer om långsiktigt åtagande krävs.

Marknadsföringsperspektivet

Högskolevärlden är en marknad – eller flera marknader. Ett sätt att se på forskarnas kamp om externa forskningsresurser är att se verksamheten som försäljning av tjänster. Studenter väljer också sin studieort och sin utbildningsväg som konsumenten på en marknad: "Vad erbjuder olika högskolor och universitet, och kan jag lita på deras utfästelser?" I Uppsala ingår hanteringen av universitetskulturen och kulturarvet i varumärkesarbetet.

"Anseende" är ett nyckelord, och företagsekonomisk forskning konstaterar att behovet av ett gott namn är särskilt stort när produktens och tjänstens kvalitet är svår att bestämma för kunden. Varumärkesbyggande är också effektivast i branscher där lång erfarenhet av tjänsters värde är kundens viktigaste sätt att skaffa sig en uppfattning. Här finns ett svar på frågan varför universitetets ålder ofta tillmäts betydelse: en lång historia av framgångsrik forskning och undervisning uppfattas som en indikation på kvalitet. Varumärken är minst värdefulla i branscher där avnämnaren kan bedöma värdet genom att söka

och jämföra fakta och information. Idag överöses gymnasisten med konkurrerande information inför valet av studieort, men det är tveksamt om det slutliga studievalet bygger på jämförelser av broschyrernas svårtolkade faktauppgifter. Snarare avgör föreställningar och värderingar. Här handlar det om varumärkets betydelse när kvaliteten är svår att bedöma genom eget informationssökande och egen erfarenhet. Gott rykte kan emellertid bara byggas genom återkommande prov på hög kvalitet. Strategiskt bör ett universitet som Uppsalas lägga marknadsföringsresurser på varumärkesbyggande snarare än reklaminsatser.

En viktig kunskap som företagsekonomerna förmedlar är att ett gott namn för ett företag ofta kan komma från någon framgångsrik delverksamhet – en viss produkt eller en äldre verksamhet inom företaget. Förs iakttagelsen över till högskolevärlden kan man konstatera att ett gott rykte inom forskningen "smittar" till grundutbildningen – och att ett namn som bärare av kulturella värden får positiva effekter för ett lärosäte i dess helhet.

Varumärkesperspektivet är av vikt. Medan reklam syftar till att visa engagemang på marknaden används varumärket dels för information, dels för att om och om igen försäkra marknaden om produktens särskilda attribut och värden. Ett sätt att se kultur- och kulturarvssatsningar vid universitetet är som en specialiserad form av reklam för verksamheten. Reklam tenderar att vädja till känslor och är ofta irrationell till sin art och funktion. Men

ekonomisk forskning visar att just det faktum att stora resurser läggs på reklamen ger denna ett rationellt innehåll. Om avsändaren lägger stora resurser på att visa upp sin verksamhet leder detta alltså till förtroende för dess höga kvalitet. Ett av många skäl att lägga resurser på en utåtriktad verksamhet är alltså att varumärket stärks, att den höga kvaliteten bekräftas och att förtroendet därmed ökar. Marknadslogiken ser ut på följande sätt: övertygelsen om att en produkt är bra har att göra med det faktum att annonsören annonserar. Ett lärosäte som Uppsala universitet påminner emellertid inte om sin höga kvalitet genom annonser i dagspressen; istället sker det genom att informera om forskningsgenombrott och framgång inom undervisning. Men det sker också genom satsningar på informationsmaterial och – varför inte – på den särskilda akademiska kultur och det

kulturarv som fungerar som ansikte för universitetet.

Varumärkesvärdet hänger i första hand ihop med bekräftandet av kvaliteten. Kontinuitet och konsekvens framhävs gärna som viktiga ingredienser, även om varumärkesvärdet är begränsat om det uteslutande bygger på kontinuitet. Översatt till högskolevärlden är det faktum att ett universitet har en framgångsrik femhundraårig historia inte tillräckligt i sig. I varumärkessammanhang understryks att det unika, det svårefterhärmliga, ger förutsättningar till långsiktigt värde. Oxford/Cambridge, liksom de amerikanska ranguniversiteten, lever till stor del på sitt rykte som unika miljöer, och blir liksom Kexchoklad eller Absolut vodka inarbetade varumärken.

Signaleffekten hos varumärken framhävs likaledes ofta i företagsekonomisk teori. Varumärket kan kopplas till önskad delaktighet i en särskild grupp i samhället, och hög status är kopplat till högt pris. Det är instruktivt att se hur välkända universitet lägger resurser på eget profilmaterial som tröjor och väskor, men också att det i städer som Cambridge säljs mängder av oauktorerade varor med universitetets namn och vapen. På många håll vill människor uttrycka sin identitet med hjälp av ett universitets sammansatta kulturella arv.

Sammantaget tycks varumärkesperspektivet understryka den strategiska betydelsen av såväl det materiella som det immateriella kulturarvet vid Uppsala universitet. Genom sin långa historiska

position som dominerande universitet bär Uppsala med sig ett starkt varumärke. Det går att visa på stor kontinuitet i kvaliteten över tid och signaleffekten hos universitetet är ytterst stark – så stark att den kan upplevas som provocerande. Universitetet har unik prägel, särskilt i kraft av sitt särartade studentliv. Helt klart har Uppsala (med viss konkurrens från Lund) landets starkaste rykte som akademisk kulturmiljö, och uppenbarligen har Uppsala dragningskraft som studentstad. Men detta beror kanske inte på att universitetet har en så oerhört mycket bättre grundutbildning än andra lärosäten. Här spelar istället det materiella och immateriella kulturarvet utanför universitetet en viktig roll: lärosätets historiska hängivenhet till högre studier och stadens goda rykte för förenings- och festliv i en särpräglad akademisk miljö. Detta i kombination med tillräckligt god och yrkeslivsförberedande grundutbildning samt det framgångsrika forskningsuniversitetets prestige lockar studenter.

Företag bokför idag goodwill-tillgångar, och frågan om värdering av varumärken i företagens balansräkningar tog fart i och med en studie av Patrik Barwise et al. 1989. Universitetets sätt att redovisa tillgångar och kostnader förefaller otillräckligt för att kunna belysa värdena hos kulturtillgångar, både i omedelbara ekonomiska termer och i långsiktiga marknadsföringsvärden. Det första resonemanget borde vara tillräckligt för att understryka kulturlivets och kulturarvets betydelse i varumärkesarbetet. I allt

centralt strategiskt informations- och varumärkesarbete bör kultur- och kultur-
arvssektorn uppmärksammas.

Identitet och symbolik – historiebruksperspektivet

Vid amerikanska universitet är det tydligt att bibliotek och museer används som fönster och magneter. Ranguiversitet köper upp äldre europiska boksamlingar och införskaffar handskriftssamlingar. Ett exempel är University of Texas at Austin, som har ett rikt och ständigt expanderande bestånd. Museerna är flera, bland annat Blanton Museum of Art med 17 000 föremål. Universitetets Harry Ransom Center ägnas humanistisk forskning, utbildning och de fria konsterna; litteraturen är en kärnuppgift. Hemsidans presentationer visar ambition, bredd och rikedom, och det är slående hur de kulturella identiteter som erbjuds är såväl amerikanska och europeiska, historiska och moderna. Föreståndaren talar om vikten av att studenterna får chansen att komma i direkt fysisk kontakt med dessa "cornerstones of our culture". Ransom Center har av hemsidans presentationer att döma lagt ner mycket stora resurser på presentation och synliggörande av samlingarna, och man lyfter gärna fram unika, ikoniska och engagerande fysiska föremål. Ett exempel är korrekturbladen till James Joyces roman *Ulysses*. Under de senaste 20 åren har 100 författarkiv lagts till samlingarna, t.ex. nobelprista-

UPPSALA UNIVERSITET

garen Doris Lessings. Centrumet har 50 gästforskarstipendier och fonder på 30 miljoner dollar. Det grundades 1957 och måste tillsammans med andra museer/samlingar vid University of Texas förstås som ett kraftfullt försök att bygga identitet och kulturell självförståelse. Ransom Center innehåller "36 million leaves of manuscripts, one million rare books, 5 million photographs, and 100,000 works of art, in addition to major holdings in theater arts and film." Uppsala universitet kan framgångsrikt konkurrera med sina historiska samlingar.

Uppsala universitets materiella och immateriella kulturarv uttrycker en viktig om än motsägelsefull självbild. Ett bekymmer är att denna självbild under lång tid varit halvformulerad och osäker. Jag skulle önska ett tydligare förhållande till självbilden. Kanske var Linéfirandet ett viktig början på en ny fas i detta arbete. Värderingar som nytänkande,

”Sättet att förhålla sig till identitet och kulturarv är en väsentlig del i strategiarbetet.”

vetenskaplighet, hängivenhet lyftes fram som betydelsefulla och kopplades starkt till universitetet och dess historia.

De som är verksamma vid universitetet bör ges möjlighet att känna stolthet och en gemensam identitet. Framgångssagor och goda förebilder finns det gott om. Att det inom universitetet finns skamliga minnen – det rasbiologiska institutet, bollhusdebatten, donationer som har sitt ursprung i slavarbete – blir paradoxalt nog en kritisk styrka. Minnen tvingar till medvetenhet.

Identitet uttrycks ofta symboliskt. Medeltidens och renässansens furstar hade behov att symbolisera sin legitimitet och makt med prakt och överflöd. Universitetet har sin historiska rot i medeltiden och här finns också rester av denna äldre symboliska form av ”representativ offentlighet”. Märkligt nog tycks den upplevas som rimlig även i den moderna, medialiserade och globala byn, förutsatt att den historiska praktiken hanteras med tillräcklig självironi och att den paras med symboliska uttryck för en modern och mer asketisk syn på den egna rollen. Det är uppenbart att världens stora, äldre universitet delar viljan att uppfattas som samtidigt historiskt formade och kraftfullt framtidsinrik-

tade. Även för Uppsala är detta den väsentliga utmaning. I processen kan inte det historiska arvet förhandlas bort, utan måste göras till en meningsbärande del av universitetets självbild.

Det internationella perspektivet

Uppsala universitets ”varumärke” och ”självbild” diskuteras ofta utifrån ett nationellt perspektiv. Hur skall det gamla ”riksuniversitetet” agera i den moderna svenska högskoleverkligheten? Den svenska uppfattningen om vad Uppsala universitet är tillmäts ofta stor betydelse, och finansieringen är fortfarande huvudsakligen nationell. Men för huvuddelen av universitetet är undervisnings- och forskningsverkligheten numera internationell, och Uppsala universitet är synligt över hela världen. Det är alltså inte bara det svenska perspektivet på kulturarvet som är betydelsefullt, utan även hur universitetens kultur och kulturarv betraktas utomlands.

Nysatsningar är viktiga, inte minst inom kultur och kulturarvsområden. När detta skrivs görs helt rimliga försök att lansera Uppsala som en Ingmar Bergmanstad. I en UNT-artikel 3 augusti 2008 av filmprofessorn Birgitta Steene (hedersdoktor vid Uppsala universitet) framhävs hur Fårö och Uppsala fungerar som två poler på regissörens filmiska karta: det kargt asketiska mot det frodigt livsbejakande.

Här öppnar sig möjligheter för internationellt intressanta initiativ.

Högskolor verkar idag i en gränslös värld. Rankinglistor är globala, och rekrytering av studenter och forskare sker internationellt. Uppsala har särskilt goda möjligheter att uppträda som ett internationellt starkt universitet, men detta förutsätter att spelplanen uppfattas som global och inte som nationell. I det sammanhanget finns anledning att snegla åt hur framgångsrika utländska universitet vill bli uppfattade. Det har redan framhållits att äldre, men fortfarande prestigeladdade universitet ständigt framhåller balansen mellan tradition och förnyelse – den långa historien är en tveklös tillgång men får inte skymma dagens behov och utmaningar. Typisk är det hälsningsmeddelande som rektor vid Harvard, Drew Faust, lagt ut på hemsidan. Jag saxar:

As a historian, I am proud to lead an institution with such a rich and storied past. Harvard began

in colonial days with a handful of students, little property and limited power and prestige, but a determined mission: "To advance Learning and perpetuate it to Posterity," as a 1643 brochure put it.

That bold vision has guided Harvard for the past four centuries and made it the world-leading center of discovery and learning that it is today. It is our collective efforts, however, that today make this university such a vibrant place to live, to learn, to work, and to explore.

Uppsala universitet rör sig på två arenor: den nationella och den internationella. På den nationella är det påkallat att betona Uppsalas särprägel i högskolelandskapet. På den internationella akademiska spelplatsen bör kanske hellre försök göras att betona likheterna med andra historiska universitet. Sättet att förhålla sig till identitet och kulturarv är en väsentlig del i strategiarbetet.

En av universitetets första studenter var gotlänningen Olaus Johannis Gutho (inskriven 1477). Teckningarna i hans föreläsningsanteckningar är inte karikatyrer, utan visar var filosoferna Albertus Magnus och Aristoteles ansåg att människans olika "själsförmögenheter" är belägna.

NOTER

¹ Lars Burman, "Universitetets museer och det historiska kapitalet", *Ledarskap i förändring. Rektorsperioden 1997–2006. Festskrift till Bo Sundqvist*, Uppsala 2006, s. 187.

² Sheldon Rothblatt, "A note on the 'Integrity' of the University", *Aurora Torealis. Studies in the History of Science and Ideas in Honor of Tore Frängsmyr*, ed. Marco Beretta, Karl Grandin & Svante Lindqvist, Sagamore Beach 2008, s. 280.

³ Bryggan över sekler. *Museers och föremålssamlingars uppgifter, organisation och finansiering vid Uppsala universitet, 1999*, (Dnr 9053/98).

⁴ Ola Larsmo, *Djävulssonaten. Ur det svenska hatets historia*, Stockholm 2007, s. 89.

⁵ Sedan år 2006 deltar Uppsala kommun i finansieringen av Uppsala linneanska trädgårdar, år 2008 med 4 300 kkr. Uppsala kommuns bidrag till finansieringen ingår ej i siffrorna i tabellen. År 2007 anvisades trädgårdarna vissa extra medel med anledning av Linnéjubileet.

⁶ Citaten är hämtade ur *Tingenes tale. Universitetsmuseene*, St. meld. nr. 15 (2007–2008), Det Kongelige Kunnskapsdepartementet.

UPPSALA
UNIVERSITET

www.uu.se